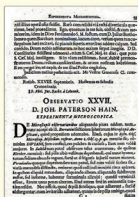

„Kutatás és képzés ma – jobb egészség holnap”

Ralovich Béla

ADATOK A
MIKROBIOLÓGIÁVAL
KAPCSOLATOS
ISMERETEK OKTATÁS- ÉS
KUTATÁSTÖRTÉNETÉHEZ III.

Balatonberény
2018

Eperjes-Halle, 1671

Sárospatak, 1761

Pest, XVIII. sz. vége vagy
XIX. sz. eleje

Talán a stockholmi Karolinska Intézet fent idézett jelmondata világítja meg a legjobban annak a területnek a jelentőségét, amelynek áttekintésére DR. RALOVICH BÉLA legújabb, 2018 májusában megjelent könyvének megírásakor vállalkozott. A Magyar Tudományos Akadémia támogatásával megjelent kötet – „Adatok a mikrobiológiával kapcsolatos ismeretek oktatás- és kutatástörténetéhez III. (1850-től napjainkig)“ (Balatonberény, 2018; ISBN: 978-963-508-874-4) – a Szerző korábban kiadott munkáinak szerves folytatása. A 2011-ben ill. 2014-ben kiadott I. és II. kötethez hasonlóan RALOVICH doktor a magyarországi mikrobiológia művelésének szervezeti hátteret adó főbb intézmények történetének felvázolásával és az ott korábban végzett, gyakran napjainkra is átnyúló, vagy az újonnan felmerült kérdésekre választ kereső alap- és alkalmazott kutatások rövidebb-hosszabb ismertetésével mutatja be e rendkívül szerteágazó tudományág fejlődését hazánkban.

A 707 oldalas mű magába foglalja a szöveget illusztráló 240 ábrát, valamint a részekre tagolt Irodalomjegyzéket, a Névmutatót, az Epilógust és az egyes fejezetekkel kapcsolatos dokumentumok másolatait tartalmazó Függelék is.

Az *Előszó*ban a Szerző előre bocsátotta, hogy műve befejezetlen és szükségszerűen csak válogatott fejezeteket tartalmaz. A téma bonyolultsága, a terjedelmi és az időbeli korlátok meggátolták abban, hogy munkája valamennyi mikrobiológiai kutatást végző egyetem, főiskola, kutatóhely és laboratórium tevékenységét felölelje, annak ellenére, hogy sokan segítettek az egyes fejezetek megalkotásában a határon innen és a határon túlról egyaránt, amint az a *Köszönetnyilvánítás*ból és a fejezeteket követő *Megjegyzésekből* jól kiolvasható. Ezen kívül számos korábbi, mások által írt fontos összefoglaló munka adatait is felhasználta a Szerző; e források egy részét felsorolta a *Bevezetés*-ben (I. fejezet), és a kötetben idézett minden lényeges hivatkozás szerepel az *Irodalomjegyzék*ben is.

Néhány alapvető definíció megadását követően (*Meghatározások* – II. fejezet) rátért az *orvostudománnyal kapcsolatos mikrobiológiai kutatások* ismertetésére (III. fejezet). Több mint 300 oldalt szentelt az időben 1850-től szinte napjainkig terjedő, rendkívül szerteágazó kutatási tevékenységek bemutatására. Az 1850 körüli járványügyi helyzetet eredeti dokumentumok másolataival illusztrálta, majd áttekintette a Pesti Királyi Tudományegyetem Orvosi Karának és a Kar utód-intézményeinek történetét. Külön kiemelte BALOGH KÁLMÁN górcsővel (mikroszkóp) végzett vizsgálatait és kísérletes munkáját, valamint iskolaalapító tevékenységét az Általános Kórtani Intézetben, majd ezt követően végigkísérte prominens utódainak munkásságát – a folyton változó szervezeti feltételek között – a jelenlegi Semmelweis Egyetem Orvosi Mikrobiológiai Intézetének kialakulásán át (2001) napjainkig. Taglalta a Semmelweis Egyetemen mikrobiológiával kapcsolatos kutatásokat végző további intézetek tevékenységét is, és külön kitért a hazai szövettenyésztés megindulására és a víruskutatásban betöltött szerepére. Ismertette SEMMELWEIS IGNÁC munkásságát, annak recepcióját és hatását. A fejezet további erénye, hogy tartalmazza a Kolozsvári Egyetem Orvosi Kar és annak utódai, köztük a Bolyai Tudományegyetem Marosvásárhelyi Orvosi Kara (jelenleg Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetem) történetét és tevékenységét is. Ezután időrendben a Pécsi Tudományegyetem, a Debreceni Egyetem és a Szegedi Tudományegyetem, valamint az Országos Gyógyintézeti Központ (és elődeik) eminens mikrobiológusainak fő kutatási területeit ismerhetjük meg.

Jelentős teret szentelt a Szerző a közegészségügyi és közegészséggel kapcsolatos országos intézetek és hatóságok ellenőrző, diagnosztikus és kutatási tevé-

kenységének bemutatására (III.8. alfejezet). Érde-meinek megfelelően hangsúlyosan foglalkozott az Országos Közegészségügyi Intézet (OKI) és hálózata mikrobiológiai diagnosztikában, kutatásban, oktatásban és a betegségmegelőzésben betöltött szerepével.

A III.9. alfejezetben olvashatók a Magyar Tudományos Akadémia mikrobiológiai profilú kutatóintézetével és kutatócsoportjaival, valamint azok előtörténetével összefüggő adatok. Ez egy fontos alfejezet, ám az egyes intézetek munkásságát szemléltető leírások terjedelme és részletgazdagsága változó, ahogyan változó lehetett a Szerző rendelkezésére bocsátott vagy az általa felkutatott dokumentumok információ tartalma is.

Megfelelőbb hely híján a III.11. alfejezetben írta le az 1945 után a Román Tudományos Akadémia által alapított kutató intézetek „magyar vonatkozásait” valamint a marosvásárhelyi Közegészségügyi Intézet (1949–1959) működését is.

Önálló alfejezetet (III.12.) szentelt a honvédségi egészségügyi szolgálat történetének és a valószínűleg csak szűk körben ismert, honvédségi szakemberek által végzett mikrobiológiai kutatásoknak.

A III. fejezet zárásaként a Szerző egy rövid történeti áttekintésben ismertette a bakteriológiai vizsgálatok hazai kezdeteit.

A több mint ötven oldalas IV. fejezetben került sor az *állatorvostudománnyal kapcsolatos mikrobiológiai kutatásokkal összefüggő adatok* ismertetésére. Az állatorvosi mikrobiológia kezdetben az orvosi mikrobiológiával szorosan összefonódva alakult ki, majd egyre fontosabb szerepet töltött be a hazai bakteriológia, virológia, mikológia és parazitológia fejlődésében. Az 1850 előtti helyzetet „Baranya vármegyének orvosi helyirata” (Pécs, 1845.) című mű adataival jellemezte a Szerző. Ezután részletesen taglalta – az állatorvostudomány hazai fejlődését követve – a mai Egyetem mikrobiológiát oktató, és speciális felkészültséget igénylő mikrobiológiai kutatásokat folytató tanszékeinek, intézeteinek és laboratóriumainak történetét. Bemutatta az állatgyógyászat és azon belül a „közönséges kór- és gyógyszer-tanítmány és járvány-nyavalya tanítmány” kiemelkedő hazai mestereinek az életútját. Külön alfejezetben olvashatók a jelenlegi állategészségügyi rendszer kialakulásával és a munkatársaik által végzett kutató munkával kapcsolatos adatok.

Az ugyancsak mintegy ötven oldalas V. fejezet tárgya „Az oltóanyagkutatás és -termelés hazai története”. Ebben a részben RALOVICH doktor számba vette, többek között, a himlő vírus (poxvirus variolae) okozta egyik legpusztítóbb ragály, a himlő (fekete himlő, variola vera) elleni védekezés kezdeti szakas-

zat dokumentáló írásokat. Utalt RAYMANN JÁNOS ÁDÁM írására, aki 1721-ben szándékosan és eredményesen végezte el saját gyermekei esetében a „karról karra” történő variolatiót, a himlőváladék mesterséges átvitelét. Emellett a szerző citálta az első magyarországi „védhimlőoltással” kapcsolatos adatokat is. Ezek szerint a variola vírusnál kevésbé patogén vaccinia-vírus által okozott elváltozásokból nyert tehén vagy emberi váladékkal/oltóanyaggal történő mesterséges fertőzést, vagyis az első hazai vakcinációt 1801-ben végezték Sopronban. Ezután indult meg az „óvhimlő oltonyozás” megszervezése, a védőoltással kapcsolatos teendők jogi szabályozása és a megfelelő intézményi keretek megteremtése. Az Egészségügyi Világszervezet (Organisation Mondiale de la Santé; angolul World Health Organization, WHO) 1979-ben jelentette be a himlő eradikációját, ami az egész világra kiterjedő sikeres vakcinációs program eredménye volt. A továbbiakban RALOVICH doktor ismertette a veszettesség elleni okszerű védekezés megszervezésével kapcsolatos adatokat és rátért a humán- és az állategészségügyi védőoltások hazai előállításának történetére, felvázolva a magyarországi oltóanyagtermelő intézetek és cégek felvirágzását, majd többségük lehanyatlását.

A tudatos védőoltáspolitikára figyelemre méltó hazai eredményeit a VI. fejezetben összegezte röviden.

„A gyógyszerészet, a gyógyszerek és a mikrobiológia kapcsolata” című VII. fejezet a hazai gyógyszer-gyártás és gyógyszerkutatás történetét taglalja. Ez a fejezet bepillantást nyújt az alap- és alkalmazott kutatásnak egyaránt tekinthető gyógyszerfejlesztés hazai „műhelyeinek” rendkívül magas szintű, kifinomult mikrobiológiai ismereteket igénylő tevékenységébe. Imponáló pl. a Gyógyszeripari Kutató Intézet szerteágazó projektjeinek leírása. Nyilvánvaló, hogy a termékek előállítását és piacra kerülését intenzív alapkutatás előzte meg, amelynek során elvégezték a biológiailag aktív anyagok előállítására alkalmas prokarióta ill. eukarióta sejtek élettani vizsgálatát, a legmegfelelőbb törzs kiválasztását, továbbá az optimális ipari szintézist biztosító feltételek pontos meghatározását is. Ezek a kutatások számos magas színvonalú egyetemi doktori, kandidátusi, ill. akadémiai doktori értekezés alapját is képezték. Hasonlóan színvonalas kutató-fejlesztő tevékenység zajlott a gyógyszerkutatással foglalkozó többi egyetemi és ipari központban is. A VIII. fejezetben a Szerző a humán egészségügyi, állategészségügyi, ipari és mezőgazdasági laboratóriumokban végzett mikrobiológiai tevékenységekkel kapcsolatos minőségbiztosítás kérdéseivel foglalkozott. A minőségbiztosítással foglalkozó részt követő Epilógusban (IX. fejezet) RALOVICH doktor emléket állított a mikrobiológiai kutatások „névtelen közkatona-

inak”, elismerve tevékenységüket, és kiegészítette a Magyar Mikrobiológiai Társaság (MMT) – korábbi művében közölt történeti adatait.

Az Epilógust a több egységből álló, 82 oldalas Irodalomjegyzék (X. fejezet) követi, amelyben a történeti szempontból jelentős közlemények mellett az egyes kutatási területekkel kapcsolatos reprezentatív tudományos munkák jegyzéke is megtalálható. A Szerző – korrekt módon – nem kívánta értékelni a felsorolt cikkek szakmai jelentőségét.

A kötetet Névmutató (XI. fejezet) és az egyes fejezetekhez tartozó dokumentumokat bemutató, csaknem 100 oldalas Függelék (XII. fejezet) zárja.

Ajánlom ezt a művet a magyar mikrobiológia fordulatosa története iránt édeklődő minden kedves Olvasónak.

A könyv beszerezhető a „Lónyay Antikváriumban” (Budapest, IX. ker., Lónyay utca 9. Tel: 06-1-219- 03-11)

Dr. Minárovits János

az MTA doktora,
a Magyar Mikrobiológiai Társaság alelnöke